

De schaduwkant van een ogenschijnlijk onschuldig bijbaantje

Een paar maanden geleden gaf ik weer een keer bijles aan een scholier. Deze had een eindexamen nét niet gehaald en zou daardoor niet slagen, dus er zat nogal wat druk achter om de herkansing in een voldoende om te toveren. Dat is met een week lang oefenen uiteindelijk gelukt. Leerling blij met een diploma, ik blij met weer een paar weken (of met deze inflatiecijfers een paar dagen) mijn boodschappen kunnen doen. Eind goed, al goed. Toch?

Deze leerling bleek niet de enige in de klas die het niet had gehaald. Een vriend viste ook nét achter het net. Als zoon van twee vluchtelingen, was het voor deze jongen financieel minder makkelijk op een bijlesinstituut af te stappen met het verzoek een week intensief te kunnen bijspringen. Helaas haalde hij zijn herexamen uiteindelijk niet.

Zulke ervaringen laten me met een nare nasmaak achter. Het dwingt tot reflectie op de schaduwkant van een ogenschijnlijk onschuldig bijbaantje, en een breder maatschappelijk verschijnsel dat hierachter schuilgaat.

In Nederland werd in 1900 de leerplichtwet ingevoerd door het kabinet Pierson. Dit kabinet werd later bekend als het 'kabinet der sociale rechtvaardigheid'. Dat een leerplichtwet onder deze noemer valt is niet minder dan logisch. Eindelijk kreeg ieder kind in Nederland het recht zich met onderwijs als basis te ontplooiën. Een springplank die hen het vermogen gaf zowel materieel als geestelijk hogere hoogtes te bereiken. Deze kansengelijkheid is wat mij betreft bij uitstek een vorm van sociale rechtvaardigheid.

Natuurlijk was het werk met de leerplichtwet nog lang niet gedaan. Laat staan wanneer het over studeren gaat, waar factoren zoals klasse en sekse doorslaggevend waren voor de kansen die je had. De ontwikkeling van ons onderwijs bleef dus een dynamische emancipatiestrijd. Maar wel een met echte vooruitgang. Een eeuw na de invoering van de leerplicht was ons onderwijs niet alleen absoluut toegankelijker en beter, maar stond Nederland ook in de top 10 van wereldwijde indices over onderwijs en sociale mobiliteit.

Nu, 22 jaar na de eeuwwisseling, staat ons onderwijs weer onder druk. We kampen met een enorm en groeiend lerarentekort in het primair en voortgezet onderwijs. Het niveau van basisvaardigheden als rekenen en lezen holt sinds de eeuwwisseling achteruit. En ik ben na al 7 jaar nog steeds aan het studeren!

Met onderwijs als de 'grote gelijkmaker' is dit slecht nieuws voor kansengelijkheid in ons land. Dat die zichtbaar afneemt, werd recent nog door het CPB bevestigd. Maar deze problemen verergeren die ongelijkheid nog minstens zo hard op een andere manier. Door tekortkomingen in ons publieke onderwijs zoeken mensen namelijk steeds meer hun uitvlucht in het private onderwijs. Zo kunnen scholieren (of beter gezegd: hun ouders) bij

privéscholen voor tienduizenden euro's per jaar een op maat gemaakte gymnasiumopleiding kopen; is het aantal huiswerk- en bijlesinstituten in de afgelopen 5 jaar met 61% toegenomen en zijn er tegenwoordig zelfs bedrijven die je voor een paar honderd euro per dag als geen ander klaarstomen voor de selectie van vervolgopleidingen.

Natuurlijk is er niks mis met een keertje een bijles. Maar de flinke bedragen die daarbij komen kijken maken wel dat waar er voor kinderen uit rijke gezinnen een wereld aan extra educatieve begeleiding opengaat, arme kinderen het moeten doen met haperend publiek onderwijs. Publiek onderwijs dat het nota bene ook nog eens moet doen met minder docenten, omdat een deel van hen via hogere salarissen naar dat privaatonderwijs wordt getrokken.

Dit probleem zal velen van jullie al lang bekend zijn, zij het meestal niet een 'probleem' voor velen in deze zaal. Sterker nog, het zijn vaak mensen als wij die aan de 'goede' kant van de onderwijskloof staan, en gretig van het privaataanbod gebruikmaken.

Maar zelfs als we ons deze problemen beseffen, wat kunnen we dan doen? Experts vertellen ons dat enkel de eenvoudige roep om 'meer geld' het probleem niet gaat oplossen, laat staan op korte termijn. Aan de andere kant is een totaalverbod op alle soorten privaatonderwijs erg lastig te verwezenlijken, en gooit dat mogelijk het kind met het badwater weg. Laten we in ieder geval van start gaan door de hand eens in eigen boezem te steken.

Want moet ik eigenlijk wel zo makkelijk op goedbetaalde bijlesverzoeken ingaan, mezelf eenvoudig zien als een leverancier van een dienst waar voor mij 100 anderen zijn? En heeft u zelf misschien niet wel eens naar privaatonderwijs voor uw kind gegrepen, bijv. omdat die 7 niet genoeg was of omdat koste wat het kost vwo gehaald zou moeten worden? Het is niet enkel het beleid, maar ook de som van onze eigen gedragingen binnen die kaders, onze onderwijscultuur, die de kloof en doorgeslagen prestatie- en prestigedruk normaliseren.

Maar naast een andere mentaliteit hebben we ook collectieve onderwijshervorming nodig. Ik nodig iedereen, juist docenten, uit om mee te denken en zich uit te spreken over welke structuren deze huidige problemen zouden kunnen verhelpen. Zoals de slogan van onze universiteit luidt: je bent nodig. Laat ik vast één duit in het zakje doen:

Veel studenten zijn op zoek naar een flexibele en leuke bijbaan. Wat als we vanaf nu alle studenten daarvoor jaarlijks een aanbod geven vanuit de overheid? Zij mogen dan in hun vakgebied, op inschrijfbasis, wekelijks bijles geven op middelbare scholen. Hiervoor krijgen ze van de overheid een aardig loon en een jaarlijkse didactiek cursus. Een leuke bijbaan waarbij ze didactische vaardigheden opdoen, met hun vakgebied bezig kunnen zijn en bij kunnen dragen aan de oplossing van een maatschappelijk probleem. Voor scholen en hun

leerlingen zal deze dienst gratis zijn. Zij kunnen zich wekelijks inschrijven als ze na school een uurtje extra oefening nodig hebben. Alleen maar winnaars!

We kunnen niet veranderen waar een kind wordt geboren. Maar we kunnen er wel voor zorgen dat we door onderwijs er alles aan doen om ieder kind een gelijke kans te bieden. Laten we dit thema dan ook niet beperken tot alleen vandaag, maar meenemen in het aankomende jaar. In de woorden van de recent heiligverklaarde en oud-docent aan deze universiteit Titus Brandsma: "Laten we ons niet al te egocentrisch opsluiten in onszelve en ons blindstaren op het louter eigen belang, maar beseffen, dat we een roeping hebben en daarin een groot geluk voor ons bestaat, dat wij anderen gelukkig kunnen maken." Ik wens iedereen een prachtig nieuw academisch jaar vol creativiteit, compassie en natuurlijk kansen.